

Předměstský časoprostor v díle Františka Langera

Erik Gilk

FF UP v Olomouci, erik.gilk@upol.cz

Abstrakt

Článek se zabývá segmentem tvorby meziválečného prozaika a dramatika Františka Langera (1888–1965), který tematizuje časoprostor předměstí. Důležitou roli při konstrukci uměleckého obrazu předměstí sehrála přitom spisovatelova autopsie, jak opakovaně připomínal ve vzpomínkových textech. Analýza a určení čtyř základních distinktivních rysů Langerova předměstí je založena především na výkladu dramatu *Periferie* (1925), povídkového souboru *Předměstské povídky* (1926) a knihy fejetonů *Kratší a delší* (1927).

Klíčová slova: česká literatura, meziválečná próza a drama, František Langer (1888–1965), předměstí

Suburban Space and Time in the Work of František Langer

Abstract

The article deals with a segment of the work of the interwar prose writer and playwright František Langer (1888–1965) that focuses on the theme of the time and space of the suburbs. The writer's own experience played an important role in the construction of his artistic image of the suburbs, as he repeatedly recalled in his memoirs. The analysis and identification of four basic distinctive features of Langer's suburbs is based primarily

on an interpretation of the drama *Periferie* (1925), the short story collection *Předměstské povídky* (1926), and the book of essays *Kratší a delší* (1927).

Key words: Czech literature, Inter-War prose and drama, František Langer (1888–1965), suburb

Když se František Langer 3. března 1888 narodil v tehdejší Karlově, dnešní Jugoslávské ulici číslo popisné 599/18, nebyly ještě Vinohrady součástí Prahy. Jakožto Královské Vinohrady se osada stala samostatnou politickou obcí teprve roku 1849 a o tři dekády později, tedy pouhých devět let před Langerovým narozením, byla povýšena na královské město. Do poslední čtvrtiny 19. století spadá také největší stavební rozmach Vinohrad, kterému mohl František v dětství a mládí přihlížet. Pouhé čtyři roky před jeho narozením se centrem života Vinohrad stalo dnešní náměstí Míru (tehdy Purkyňovo), na němž bylo v krátké době vystavěno hned několik architektonicky významných budov: bazilika svaté Ludmily (1893), Národní dům (1894) a později také Městské divadlo na Královských Vinohradech (1907), s jehož scénou byla úzce spjata pozdější Langerova dramatická tvorba. V roce Langerova narození byla otevřena Gröbovka, Riegrový sady byly založeny o čtrnáct let později.

Z výše nastíněného a nutně zkráceného přehledu je více než patrné, že malý František Langer žil v samém středu stavitelského a civilizačního boomu tehdejšího královského města, jež ovšem už fakticky (nikoliv správně) fungovalo jako pražské předměstí. Vždyť jeho rodný dům se nacházel doslova několik kroků od náměstí Míru, kde vinohradský život vyložené kypěl. Jako živelný a dramatický proces zachytil spisovatel tuto proměnu ve vzpomínkách *Byli a bylo* (1963):

„Nové předměstí rostlo divoce a dravě na všechny strany a rozpínalo se do všech směrů. Vždycky někam vymrštilo novou ulici jako chapadlo chobotnice, dorostlo až na její konec, a odtamtud znovu opakovalo stejný postup. Byl to tvor složený z mnoha a mnoha set činžáků, ale stále při chuti, pořád se vrhající na novou kořist, a co stravoval a co mizelo v jeho bezvýrazném cihlovém těle, byl kraj, na kterém spočinul a který do jeho příchodu byl poctivým polem, výstavným dvorcem nebo starým sadem.

Pouze od nejdávnějších pamětníků jsem slyšel o době, kdy bylo na dnešním vinohradském náměstí ještě bramborové pole. Ale jako chlapec jsem prožíval dost z toho beznadějného zápasu mezi rostoucím městem a mezi venkovem, který zadávalo. Ještě pole sahala až k samotným Vinohradům, takže za deset minut od svého bytu jsem mohl natrhat chrp a vlčích máků, kolik bych chtěl. Kousek dál byly vlhké louky, kde jsem v mokřinách lovil salamandry a pak je choval doma ve sklenici od okurek“ (SFL¹ 14, s. 200–201).

Výstavba pokračující nevidaným až bleskovým tempem a postupná proměna samostatného sídla v pražské předměstí zanechaly v Langerově tvorbě trvalý otisk a staly

¹ Zkratka SFL odkazuje k příslušnému svazku Spisů Františka Langer, jež jsou uvedeny v seznamu literatury.

se výrazným inspiračním zdrojem a látkou jeho literární tvorby. K výrazné akcentaci prostředí periferie, které si Langer svým způsobem přisvojil a jež zároveň proslavil, docházelo v jeho meziválečné tvorbě, ale v osobně laděných textech se k němu vracel trvale. Ocitujme kupříkladu jeho vzpomínku z roku 1958: „Prožil jsem skoro celý život v předměstích, která, když se díváte na Prahu z Petřína, obklopují tam na druhém břehu pražskou stověžatost“ (SFL 13, s. 379). Vedle rodných Vinohrad bydlel Langer v Podolí, kde si nechal architektem Karlem Honzíkem vystavět v letech 1929 až 1930 funkcionalistickou vilu, a po druhé světové válce žil na Smíchově.

Se vznikem samostatného státu související ustavení Velké Prahy v roce 1922 jako jeho přirozeného i správního centra vedlo k překotnému demografickému a civilizačnímu vývoji. Součástí Prahy se tehdy stalo sedmatřicet samostatných obcí a osad (z toho deset měst), počet jejich obyvatel se ztrojnásobil a rozloha úměrně tomu vzrostla. Přirozený příliv obyvatelstva do hlavního města si vyžádal rozsáhlou výstavbu, která vedla ke vzniku nových čtvrtí zacelujících mnohdy otevřenou krajinu mezi centrem Prahy a nově připojenou obcí. Architektonické řešení periferie bylo z toho důvodu realizováno narychlo, co neekonomičtěji, a tedy bez ohledu na její estetiku. Tuto skutečnost vystihl urbanista Petr Kratochvíl: „Explozivní rozvoj měst, podněcený průmyslovou revolucí, přinesl mnohdy protikladnou rozmanitost prostorových koncepcí. Proměna center ve velkoměstskou city s bulváry a okružními třídami obvykle pokračovala v linii velkorysé estetizace prostoru. Naproti tomu růst mocha předměstí byl chaotický nebo se opíral o pouhý geometrický schematismus. Abstraktní zákony ekonomie zde postupně rozkládaly chápání stavby města jako krásného umění“ (Kratochvíl, 1996, s. 99).

Periferie, toto „město bez paměti (historie)“, jak trefně vystihla Daniela Hodrová (Hodrová, 1988, s. 320), se stala natolik silným civilizačním a široce kulturním fenoménem a zároveň sociálním jevem, že literáti mnohdy pocítili potřebu ji tematizovat, umělecky ztvárnit a „objevit“ ji pro sebe i pro čtenáře. Tuto skutečnost bystře zachytil Jindřich Vodák ve své recenzi Poláčkovy románové prvotiny *Dům na předměstí* (1928):

„Kdo si nad Poláčkovým ‚Domem na předměstí‘ vzpomene na všechny předměstské divadelní kusy, romány, povídky, jež se vyskytly za poslední doby, dospěje snadno k závěru, že nastává zřejmé literární odstředování Prahy, literatura se valem stěhuje z jejího nitra na obvod dál a dál od něho, jako literáti sami. [...] Venku, na vnějším kraji předměstí objevují se noví lidé nových povah, rodí se nový svět s novými otázkami, a spisovatel, jenž do něho zajde, má pocit, že se dotýká věcí a zjevů, jichž se před ním nikdo ještě nedotkl, připadá si jako výzkumce, který se prý odvažuje prozpytovat neznámou krajinu“ (Vodák, 1928, s. 10).

Nebyla to ovšem jen beletrie, která tehdy periferii přijímala a vlastně konstituovala jako literární časoprostor. Stala se rovněž námětem mnoha fejetonů a sloupků věhlasných publicistů, kteří mnohdy na pokračování otiskovali svoje dojmy z právě navštívené čtvrti a prezentovali je jako výpravy do neznámých krajin. Zmíněný Karel Poláček již od dubna 1922 otiskoval v Lidových novinách seriál *Turistika v okolí Prahy* a hned v první

„Kapitole obecné“ s nadsázkou sobě vlastní napsal: „Doporučuji pražským turistům k prozkoumání a procestování především pražská předměstí“ (Poláček, 1998, s. 207).

K výrazné tematizaci periferie v Langerově tvorbě dochází nejprve v období od poloviny dvacátých let do začátku následující dekády, kdy bylo uvedeno drama *Periferie* (1925), vydány soubory *Předměstské povídky* (1926) a *Kratší a delší* (1927) a časopisecky publikováno několik fejetonů. K tomu můžeme přiřadit texty komentující jeho vlastní tvorbu, obzvláště článek *Jak vznikla Periferie*. A později, konkrétně na konci padesátých let a v první půli šedesátých let, je periferie tematizována již se zcela odlišným uměleckým záměrem. Autor tehdy drobnými vzpomínkovými statěmi uváděl svazky svých vybraných spisů vydávaných Československým spisovatelem a pracoval na svých memoárech.

Při četbě těch Langerových textů, v nichž se periferie zásadní měrou podílí na jejich sémantické výstavbě, lze vyextrahovat čtyři její distinktivní rysy:

1. Procesuálnost, proměnlivost.

Předměstí má vždy prozatímní status: to, co bylo včera pole, je dnes předměstím a zítra bude jednou ze čtvrtí rozšířeného velkoměstského centra. Tento rys je Langerem opakovane rozvíjen jak v publicistických pracích, tak v literárních textech, přičemž nabývá metafory zápasu či boje lidského sídla s okolní krajinou. Tak již v roce 1924 ve fejetonu *Poslední dvůr* se píše: „Na krajích města zápasí předměstí s přírodou a předměstí v souboji motyka a přírody vyhrává na celé čáře. Zajdete-li kdekoli na kraj města, uvidíte zapomenuté stromy těsně vedle lešení. Snad tudy půjde za měsíc ulice, ale zatím nechali zedníci strom ještě růsti, ba ani květů se nedotkli. Jinde uvidíte travnatou plošku nebo i políčko, kolem kterého se na čtyřech stranách staví a které nějakým zázrakem se zachránilo před koly vozů a skládkou cihel“ (SFL 14, s. 228).

O tři roky později v textu *Kousek za městem*, vřazeném do souboru fejetonů *Kratší a delší*, dokumentuje Langer procházku za okraj města, již absolvoval se svými vinohradskými přáteli Fráňou Šrámkem a Karlem Čapkem. Autor přirovnává výstavbu nové čtvrtě (konkrétně se jednalo o zahradní město Spořilov) ke zrození a svoji přítomnost u ní vnímá doslova jako historický okamžik. Metafora boje je zde výrazně rozvedena a z celého fejetonu je dobře patrná Langerova fascinace proměnou přírody v městskou zástavbu: „Zrození města. Nebyli byste hrdi, kdybyste byli svědky zrození Říma nebo Prahy? Podívaná se nám tisíckrát odvděčí, až tudy půjdeme za rok, za pět nebo za deset let a budeme pozorovat ne již vznik, ale dějiny města. Vůbec bezmála všechna podívaná v tomto kraji má historický význam. Projdete-li jím, jste svědky, jak město bojuje s prostorem. Město si obsazuje jako hlídkami všechny silnice a význačná místa okolního pásu. Staví na ně rodinné domky po jednom anebo je staví vedle sebe do kup v skupiny, řádky. Není-li zde někde ještě domek, je zde aspoň již bouda, kde se prodává lahvové pivo, vuřty a čokoláda, z které vyroste za nějakou dobu předměstská restaurace. Však brzy vystrčí město k rozestaveným hlídkám nějakou dlouhou ulici jako chapadlo a zakrátko

vstřebá do sebe všechno místo mezi dvěma takovými opuštěnými choboty. Neříkejte, že to nic není. Je to skutečně dějinný pohled na růst, boj, zápas, významný, neobyčejný, kterého se vám nedostane nikde jinde než zde“² (SFL 12, s. 37).

Až dokumentaristicky či reportážně pojal Langer text *Jeden čtvereční metr pražské periferie*, který byl otištěn roku 1931 v populárně naučném časopisu *Světobzor* a byl doprovázen pěti autorovými fotografiemi. Stať je rozdělena do pěti kapitol, které usilují vysvětlit, co je vůbec periferie, jak vzniká a jak se rozšiřuje opět – jak jinak – na úkor přírody. Zatímco dnes jsou pojmy periferie a předměstí vnímány jako sémanticky víceméně totožné a druhý představuje český ekvivalent toho prvního, zde je autor významově odlišuje: „Teprve posledních třicet let se může u nás mluvit o jakési periférii. Dříve byla jen předměstí, která se těsně přitlačila na Prahu. A ještě dříve, tak v sedmdesátých nebo v šedesátých letech, kdy se říkávalo ‚za branou‘ nebo ‚za hradbami‘, byl to jen venkov“ (SFL 14, s. 233). Připojením samostatných obcí Královské Vinohrady, Žižkov, Smíchov a dalších k Velké Praze se tedy dle autora změnil jejich status z „předměstí“ na „periférii“. Sémantika obou substantiv je zde etymologicky odstiněna, předměstí je sídlem nacházejícím se vskutku před městem (anebo za městem, záleží na pozici vnímatele), zatímco periferie představuje městskou okrajovou čtvrt. Jinými slovy předměstí znamenalo samostatnou obec vystavěnou za původními městskými hradbami, zatímco po svém připojení k Velké Praze se tato obec stala její periferií. V poslední kapitole Langer opět zaznamenává ústup až devastaci přírody a celý text končí pateticky: „A nakonec vidíte, že hrůza není v lidech, kteří se na ní pohybují. Ale v tragédii, kterou zde prožívá zubožený zemský povrch“ (SFL 14, s. 237).

V beletristických textech vypravěč či muž před oponou mnohdy zdůrazňuje neukončenost stavebního procesu, jakousi nehotovost dějiště, a tím upomíná na jeho novost. Tak hned úvodní odstavec povídky *Nepřekročitelné vrcholy* na tuto skutečnost upozorňuje: „Tak předměstí rychle vzrůstalo na bývalých polích, zahradách, sadech a dvorech za hradbami, které, již kusé, jim nedovolily splynout se zárodečným městem. Bylo pole; jednou na podzim je již nezorali, ale vykopali z něho hlínu; z pole se stala jáma, která byla radostí dětí pro hlinité jezírko na dně; pak se z jámy zdvihly stěny uprostřed klece hustého lešení; stěny z nových červených cihel svítily daleko; ale na podzim se stavba stala domem, protože byla natřena žlutou či zelenou fasádou a prohlédla skleněnými okny. Tak stály v polích dvoupatrové a třípatrové domy, trochu osamocené jako časní chodci a řídce jako prvé zuby nemluvněte“ (SFL 4, s. 7). Druhý text *Předměstských povídek 7 hodin 35 minut* je vystavěn na vypravěčově představivosti. V titulu uvedenou dobu projíždí tramvají žižkovským náměstím³ a podle konfigurace procházejících lidí tyto postavy ve své mysli propojí do jednotného příběhu. Přestože náměstí se zde vyskytuje vlastně jen jako prvotní obraz či inspirační zdroj, není při

² Povšimněme si, že celou řadu slovních obrátů a přirovnání autor později využil ve svých vzpomínkách *Byli a bylo*, z níž jsme uvedli ukázkou výše.

³ Podle popisu se jedná o dnešní Sladkovského náměstí.

jeho popisu opomenuta jeho otevřenost: „Na horním konci není ulice dostavěna, tam jsou ještě staveniště a pole, a na samém hřebenu svahu je vidět pahýl bývalého stromu“ (SFL 4, s. 21). Je tedy zjevné, že tento rys Langerova literárního předměstí má co do činění s jeho osobní zkušeností. Ostatně když v roce 1958 doprovázel komentářem vydání *Předměstských povídek*, uvedl v něm: „A navěšel jsem pak na ně [tj. kontrast nebo dramatický vztah] vědomé i podvědomé zkušenosti a znalosti, kterých jsem nabyl v předměstí, s nímž jsem zároveň vyrůstal, a které někdy sahaly až do dětství nás obou“ (SFL 13, s. 379).

2. Ambivalence, rozpolcenost

Předměstí z jedné strany sousedí s centrem, na druhé straně je otevřeno do polí a luk či lesů, takže se v něm kříží dojmy velkoměstské a polovenkovské, jak si povšiml již Jakub Arbes v povídkovém souboru *Předměstské obrázky* (1889).⁴ Nepodstatná sentence v předválečné povídce *Veselé troubení* zmiňuje, že „vlna kopce povlovně zakončuje ji [krajinu] na jedné straně, hranaté obrysy městských budov na druhé“ (SFL 1, s. 290), je po válce rozvedena ve významotvorný aspekt předměstského prostředí. V již zmíněném fejetonu *Kousek za městem* autor charakterizuje předměstí jako „hraniční pás mezi městem a venkovem“, jako „divočinu pro město“ a zároveň „degenerovanou zemi pro venkov“ (SFL 12, s. 39).

Je zřejmé, že Langeru lákaly k uměleckému zpodobení ty nejokrajovější části města, odkud je to daleko i ke konečné stanici tramvaje. Příkladem budiž *Harapanda*, jak zní titul jedné z *Předměstských povídek*, představující jakési nouzové sídliště, osadu sestávající z odstavených vagonů, která leží deset minut cesty za předvojem městských domů.

Není proto divu, že její hrdina Bartoš mluví o sobě a o svých sousedech jako o „docela posledních lidech a na konci, ve vagonech, které jsou také ze starého železa“ (SFL 4, s. 60) a každé ráno si opakuje: „Já z toho vybrednu.“ Vědomí konce světa vyvolává v obyvatelích pocit neutěšenosti nebo přinejmenším jakousi melancholii. Ostatně ne nadarmo se další povídka souboru jmenuje *Nenapsaná povídka „O melancholii hospody U Zlatého soudku“*. Impulzem k jejímu napsání se stal titulní hostinec nacházející se oheď mezi náměstím Jiřího z Poděbrad a Olšanskými hřbitovy, jež jeho nová majitelka zbaví kouzla, když jej přejmenuje na bar a zavede v něm jiné zvyky. Pociť autorského vypravěče metamorfoval do dívky, kterou zahlédl za oknem hospody U zlatého soudku a pojmenoval ji Melancholie.

Ještě po letech se k bezútesnému předměstskému milieu autor vrátil v příležitostném textu: „Jak často se mi zdály jejím [tj. předměstské životní bezvýchodnosti] symbolem ty dlouhé předměstské ulice, které nikde nezačínají, nikam nevedou, žádnou perspektivu nejsou zakončeny, vlekou se nudně, a jdete-li jimi, jako byste pořád melancholicky přešlapovali na jednom místě“ (SFL 13, s. 380).

⁴ Podle všeho se jedná o vůbec první dílo české literatury, v jehož titulu se vyskytuje pojem „předměstí“ či jeho derivát.

3. Izolace, vydělenost

Předměstí je bez výjimky odděleno od velkoměstského centra a je líčeno jako samostatné sídlo. Jako by se se změnou jeho statusu nic nezměnilo: stalo se sice pražským předměstím, avšak svým charakterem a povědomím svých obyvatel si udrželo svoji „nezávislost“. Jestliže se hrdinové pohybují směrem do nebo z centra, vždycky uvádějí, že jdou do nebo z Prahy, jako by se jednalo o jiné město, a nikoliv o tentýž samosprávný celek, jehož jsou předměstí i centrum právoplatnou součástí. V takových situacích nebývá opomenut venkovský a neobydlený ráz krajiny propojující střed města s předměstím. V divadelní hře *Periferie* je Franci po návratu z vězení uveden na scénu mužem před oponou následovně: „Z nádraží šel cestou, která se místy podobala polní cestě, když vedla nezastavěnými plochami, a jinde ulici, když po stranách trčely ojedinělé činžáky nebo se choulily malé domy, které zde zbyly z doby, než se bývalá vesnice stala předměstím“ (SFL 7, s. 9). Sám protagonista vysvětluje služce městské paničky propastnou jinakost obou typů osídlení prostřednictvím vtipné nadsázky: „No jo, my tam vždycky večer připravujeme něco zatracenýho pro noviny, aby lidi v městě a v nóbl bytech měli husí kůži při snídání“⁵ (SFL 7, s. 40–41).

Snad nejvýrazněji je oddělenost od města, ba dokonce od jeho nejzazšího kraje, patrná v povídce *Harapanda*:

„Vagony, které stály na svahu obráceném již za město k polím, byly jen pomníkem strnulosti. Zdálo se, jako by vyjely ještě v jakémsi pořádku do kopce, ale pak byly sňaty z kol a spočívaly na kamenných nebo cihlových podezdívkách jako beznozí mrzáci. Prkenné boudy, z nichž jiné městečko vyrostlo o dvě stě kroků dále, nebyly tak směšné, bezmocné a nešťastné, protože stát na místě je vlastností boudy. Ale vybrakované vagony stojí zde na poslední zastávce, z které již není kam jeti, jako vyřazení koně na koňských jatkách“ (SFL 4, s. 59).

4. Neestetičnost, ošklivost

V Langerových textech je předměstí vskutku prostředím neutěšeným, je v nich patrná absence estetiky tohoto prostředí, jak výše konstatoval Kratochvíl. Vypravěč popisuje zdejší ulice jako vylištěné, večer a v noci jen spoře osvětlené, jsou mizerně vydlážděné, takže se na nich trvale drží bláto a louže. Domy jsou přirovnávány ke kurníkům, doupatům či králíkárnám a v *Periferii*⁶ jsou mužem před oponou popsány jako „šeredné třípatrové budovy, všechny jako opršalé, ohmatané, jistě nikdy neopravované, taková doupata bídy, v nichž je celý vnitřek rozdělen na obydlí jako králíkárna, kde se do bytů vstupuje z pavlačí, mají úzké točité schody a jediný záchod pro poschodí, jen aby se nikde neztrácelo kousek placeného místečka“ (SFL 7, s. 9–10).

⁵ Tato replika přímo kontrastuje s výše zmíněnou statí *Jeden čtvereční kilometr pražské periferie*, v níž se autor morálky obyvatel předměstí zastává, když tvrdí, že zde není větší trestnost a vražda představuje zcela mimořádnou událost (SFL 14, s. 235).

⁶ *Periferie* se podle autorových slov odehrávala za Orionkou a z parčíku, v kterém se Franci zastavil a na lavičce se shledal s bývalým soudcem, se později stalo náměstí Jiřího z Poděbrad (SFL 13, s. 368).

Vyjmenované rysy periferie zásadní měrou ovlivňují charakter a sociální postavení jejích obyvatel. Periferie se zde jeví jako synonymum pro odkladiště či smetiště těch nejhorších lidských osudů z velkoměsta, je tím nejspodnějším stupínkem společenského postavení, odkud už není kam spadnout, jak to nejlépe demonstrují Franci a Anna v *Periferii* či Bartoš v *Harapandě*. Panu Henčlovi z povídky *Uhlíř, straka a smrt* se to sice podaří, avšak pouze v doslovném vertikálním významu, když se z předměstí navrací do uhelného dolu. Topografická periferie je tedy rovným dílem periferií sociální, její obyvatelé jsou nejednou latentními či reálnými zločinci, jež ovšem Langerův vypravěč neodsuzuje, má pro ně naopak pochopení, neboť je si vědom problematičnosti tohoto bezútěšného prostředí.

Přes všechny negativní aspekty předměstí, přestože život tamních obyvatel není vůbec jednoduchý, zůstávají s ním spjati i v případech, když se jim poštěstí dostat se z jeho „kruhu“ ven. Znovu to názorně ilustruje povídka *Harapanda*, jejíž protagonista pracuje jako úřední překladatel. Když jeho zaměstnavatel na delší dobu odcestuje, dostane svoji první dovolenou, a to hned na celý měsíc. Bartoš neváhá a odjede vlakem do Hamburku, na kraj světa, odkud už žádné železnice dál nevedou. V přístavním městě získá stejné místo překladatele a bydlení u sestry firemního sluhy, která s ním pojme manželské záměry. Tu si náhle uvědomí, že je v Hamburku svázán podobně, jako byl v Harapandě. Bojí se toho, že znovu zapadne a již nevybředne, zatouží po důvěrném blátě pochybné čtvrti:

„Když Harapanda zde, Harapanda tam, proč utíkat z jedné do druhé, ze staré do nové, z bláta vagonové čtvrti do rozbředlosti Eričiny rodiny, z překládání výstřižků z novin do překládání lodních seznamů? Proč opouštět známý pláč pěkné paní Josefky, když bude pláč slyšet všude, a proč nahradit starého druha Haunera novým spolubydlicím, sluhou z kanceláře? Náhle to všechno staré, z čeho utekl, mělo pro něho velkou cenu, protože poznal bezvýznamnost nového“ (SFL 4, s. 71).

Po tomto poznání se urychleně vrací do Prahy a na Harapandu, aby stihl včas nastoupit do svého starého úřadu. Ať člověk žije, kde chce, vždy zapadne do koloběhu všednosti a zvyků, do určitého životního stereotypu, z čehož pro hrdinu plyne poučení, že „to nejvzdálenější je stejné jako to nejbližší a že nemá smyslu toužit po druhém konci“ (SFL 4, s. 73).

Sepětí s předměstím představuje také symbolický titul povídky *Kruh*, kde se po okružní procházce nuselskou čtvrtí s vypravěčem po boku vrací vrah učitelky na místo činu, a próza *Nepřekročitelné vrcholy* o multimilionáři Rozhoňovi. Tento zcestovalý a světem protřelý selfmademan je nucen se ve svých vzpomínkách ustavičně vracet ke dvěma zkušenostem, které zažil ještě jako mladíček z předměstí. Jedině tehdy a tam byl schopen vykonat čin, který stál na začátku jeho podnikatelských úspěchů. Potom už to byly všechno jen kousky, které prováděl bez bázně, a tudíž bez hrdé radosti z vítězství.

František Götz v recenzi *Předměstských povídek* vnímavě postřehl, „jak Langrovi jde v prvé řadě o postižení specifické hustoty, šíře a rozpětí reality periferie, jak přímo lapá její atmosféru a zhmotňuje ji v tekutý proud věcnatého lyrismu. A jeho lidé mají tu

vždycky rys jisté osudové reálnosti a pravdivosti: jdou jedinež možnou cestou“ (Götz, 1984, s. 45).

Právě na periferii je třeba lidským osudům ukázat a dodat naději, jak to autor patetickými slovy personifikovaného slunce vyjadřuje v závěru povídky *7 hodin 35 minut*: „Tuž se, chlapče, něco z tebe bude, vyrosteš i v těchto hrbolatých ulicích a mezi bočnými domy v celého muže. Jsi dobrý chlapec, a tedy jsi všechno, protože jsi naděje s notnou dávkou chuti k životu“ (SFL 4, s. 27). Není pochyb, že se jedná o sebereflexi autorovy životní empirie.

Literatura

Götz, F. (1984). Langerova povídková periferie. In Ibidem. *Literatura mezi dvěma válkami*. (s. 44–46). Československý spisovatel.

Hodrová, D. (1988). Praha jako subjekt. Příspěvek k poetice města v českém románu. *Česká literatura*, 38(4), 315–327.

Kratochvíl, P. (1996). Město jako kulturní fenomén. In P. Halík, P. Kratochvíl, & O. Nový. *Architektura a město* (s. 71–106). Academia.

SFL 1 (2000). *Povídky I*. Kvarta.

SFL 4 (2002). *Povídky II*. Kvarta.

SFL 7 (2001) *Hry II*. Divadelní ústav.

SFL 12 (2002). *Zasuté objevy*. Akropolis.

SFL 13 (2001). *Prostor díla*. Akropolis.

SFL 14 (2003) *Byli a bylo*. Akropolis.

Poláček, K. (1998). *Knihy fejetonů*. Nakladatelství Franze Kafky.

Vodák, J. (1928). Odstředování Prahy. *České slovo*, 20(141), 10.